

O ARISTOTELOVSKOM CHÁPANÍ PREDIKÁCIE (II)

Stanislav SOUSEDÍK – Pavel CMOREJ

(14) CMOREJ, P.: Najprv by som chcel upozorniť na veľmi zavádzajúcu dvojznačnosť výrazu “byť časťou”. Domnievam sa, že výrazy “časť”, “metafyzická časť” a pod. majú (prinajmenej) dva celkom odlišné významy: označujú jednak určitý vzťah, jednak entitu, ktorá do tohto vzťahu vstupuje ako časť niečoho iného. Skratka “MC” označuje vzťah byť metafyzickou časťou, a nie entitu, ktorá do tohto vzťahu vstupuje. Navrhujem, aby sme namiesto výrazu “metafyzická časť(ti)” vo význame entity, ktorá vstupuje do vzťahu MC, používali skratku “mč”. Teda mč je entita, ktorá je vo vzťahu MC k nejakej inej entite.

Nemyslel som si, že existujú dva vzťahy MC, jeden v stave K a druhý v stave A. Predpokladám, že v týchto stavoch sa nachádzajú entity, medzi ktorými môže byť vzťah MC. Je však možné, že by sme mali odlišiť dva vzťahy MC podľa toho, či sa v ňom nachádzajú entity, ktoré sú v stave K, alebo entity v stave A. Odpoveď na túto otázku zatiaľ nepoznám. Bránia mi v tom jednak problémy, o ktorých som sa v dialógu už zmienil, jednak nejasnosti, ktoré obklopujú vaše chápanie entít vstupujúcich do MC. Zatiaľ viem len toľko, že ide o entity, ktoré môžu byť v stave A alebo v stave K, že v stave A ich označujeme “tzv. abstraktnými jmeny” a že v tomto prípade sú časťami vlastností a existujú iba intencionálne. V stave K sa tieto entity “menia” na reálne existujúce súcna, teda na individuá, ich akcidenty alebo elementárne agregáty a zrejme jestvujú neintencionálne. Môže jedna a tá istá entita byť niekedy individuom, inokedy akcidentom či elementárnym agregátom? Môže byť dokonca jedným aj druhým či tretím zároveň?

Entity, ktoré sa môžu vyskytovať v takých odlišných stavoch, sú pre mňa ontologickou i logickou záhadou. Nech E je ľubovoľná entita, ktorá sa môže nachádzať v stave A alebo v stave K. Nech je to napríklad entita, ktorú v stave A označujeme výrazom “statočnosť” alebo “živočíšnosť”. Mohli by ste mi vysvetliť, s ktorým individuom, akcidentom či elementárnym agregátom splynie E vtedy, keď je v stave K? Splynie s každým individuom, akcidentom či elementárnym agregátom s vlastnosťou, ktorá ako svoju časť obsahuje E v stave A? Môže byť E v stave A aj v stave K zároveň? Ak E v stave A je časťou vlastnosti V, čo okrem E vlastnosť V ešte obsahuje? Môže E existovať aj inak ako v stave A alebo K? Čím je E mimo týchto stavov?

Povedali ste, že “statečnost” je metafyzická časť niektorých individuí, napr. Sokratovy statečnosti, Platonovy statečnosti atd.”. Ako mám tomu rozumieť? Veď ani Sokratova ani Platónova statečnost nie je individuum!

Po odpovediach na uvedené otázky sa vrátim k ďalším problémom, na ktoré som narazil vo vašej minulej replike.

(14) SOUSEDÍK S.: Budu na vaše početné, ale vesmés závažné otázky odpovedať v poněkud inom poradí, než v jakém jste je položil.

Statečnost je trvalá dispozície díky níž se ti, kdo ji mají, chovají v nebezpečných situacích nebojácně. Trvalá dispozície je reálně existující akcident spočívající podle jedné (materialistické) teorie v jakémisi charakteristickém uzpůsobení určité části mozku statečných lidí. Podle jiné teorie je statečnost jakýsi duševní akcident. Ať se však rozhodneme zastávat první teorii nebo druhou, musíme připustiti, že se Sokratova statečnost liší od Platonovy, protože má každý svůj vlastní mozek, resp. svou vlastní duši. Protože, jak víte, považují jednotlivé akcidenty za individua, je pochopitelné, že za individuum sui generis považují i napr. Sokratovu statečnost.

Dále: mezi metafyzickými částmi každého individua (substance a akcidentu) se vyskytuje část, o níž jsme dosud nemluvili, a té říkáme individualita. Individualita se od ostatních metafyzických částí individua liší tím, že se může vyskytovat pouze ve stavu K (a nikdy ve stavu A). Protože je individualita s ostatními metafyzickými částmi individua, které jsou ve stavu K, reálně identická, činí tyto části individuálními. Poznává-li rozum díky dispoziční distinkci nějakou od individuality odlišnou metafyzickou část individua bez individuality, ocitne se tato část ve stavu A a stane se zároveň obecnou. Obecnost je intencionální vlastnost díky níž obecně (tj. nějaká mč ve stavu A) může mít vztah oslabené identity k většímu počtu individuí. Obecně existuje pouze intencionálně a může se, jak jsem již dříve naznačil, stát významem určitého jazykového výrazu.

Předchozí výklad byl podle mého mínění nutný k tomu, abych mohl zodpovědět otázku, kterou jste ovšem nahodil již dříve: Jak může být jedna metafyzická část ve stavu A zároveň oslabeně identická s mnohými (a tedy zároveň mnohá)? Že v tom nemusí být spor vyplývá ze skutečnosti, že jednota libovolné mč ve stavu A je zřejmě její intencionální vlastností (tj. vlastností, které mč nabývá na základě zvláštního způsobu, jimž je poznána). V souladu s touto skutečností nabízím takové řešení: Necht' je E libovolná “entita”, která se může vyskytnout ve stavu A a ve stavu K. Tato entita (nazval jsem ji dříve “absolutní subjekt”) není sama o sobě pozitivně ani jedna ani mnohá. Je-li tomu tak, že může E nabýt ve stavu A intencionální vlastnost jednoty, ale může být zároveň v různých reálních individuích mnohá. Příklad: “živočišnost” není jako taková ani jedna ani mnohá. Ve stavu A je jedna, ve stavu K (v Sokratovi, Platonovi atd.) je zmnožena reálnou identitou s jejich individualitami.

Nyní k další vaší otázce, totiž: Je-li E ve stavu K částí vlastnosti V, co tato vlastnost V kromě E ještě obsahuje? Odpovídám: Je-li E (např. živočišnost) ve stavu K, je to

(1) mč živočišnost ve stavu K.

Budeme-li nyní považovať x za proměnnou pro individua, bude vlastnost V

(2) nějaké takové x , které má živočišnost ve stavu K .

Srovnáme-li nyní výrazy (1) a (2), pozorujeme, že výrazem (1) míníme jednu určitou mě individua (resp. individuí) mezi níž a celkem individua je dispoziční distinkce. Výrazem (2) míníme tutéž část, ale nadto jim ještě neurčitě míníme individualitu a další metafyzické části, které jsou s ní v příslušných individuích sjednoceny. A tak je tedy výraz (2) neurčitou deskriptivní individuí, která mají určitou mě, kdežto výraz (1) se vztahuje právě jen k této mě.

(15) CMOREJ, P.: K prvej časti vašej odpovede sa budem môcť vyjadriť až neskôr, lebo vašim chápaním akcidentov sme sa zatiaľ intenzívnejšie nezaoberali. Vypomstilo sa mi to i v predchádzajúcej replike, v ktorej som pozabudol na to, že aj akcidenty pokladáte za individua, a pozastavil sa nad tým, že Sokratova statočnosť je individuum. Ďakujem za jemné upozornenie na moju nepozornosť.

Pokiaľ ide o individualitu, charakterizujete ju ako mě, ktorá môže byť iba v stave K , čo podľa vášho vyjadrenia v replike (13) znamená, že môže byť individuum, akcidentom alebo elementárnym agregátom (čím z nich vlastne je?), teda len fyzickým predmetom. Tomu nerozumiem, pretože o mě ste povedali, že "jsou ... velice odlišné od částí fyzických". Alebo aj fyzické predmety môžu byť metafyzickými časťami iných entít? Pôvodne som sa tiež domnieval, že každá mě môže byť v stave K i v stave A (nie som si však istý, či aj súčasne v oboch, ale niektoré z vašich formulácií nasvedčujú tomu, že áno). Individualita je mě, ktorá je iba v stave K . Je to vôbec mě? Nie je individualnosť mě v stave A a individualita mě v stave K ?

Entita, ktorá nie je "ani jedna, ani mnohá", nie je podľa mňa žiadna entita. Text "Nechť E je libovolná "entita". ktorá ... není sama o sobě ... ani jedna, ani mnohá" uvádza na scénu niečo, čo vzápätí hneď aj odvoláva. Mala by teda existovať nielen statočnosť v stave K (St_K) a statočnosť v stave A (St_A), ale aj statočnosť sama osebe (St). Mohol by existovať Sokrates v stave spánku a Sokrates v stave bdenia, keby nejstvoval Sokrates?

Nepochopil som, čo máte na mysli pod "zmnoženou reálnou identitou s jejich individualitami". Ak St_K je časťou Sokratovej statočnosti, Platónovej statočnosti a statočnosti každého iného človeka, tak ako mě v stave K by mala byť presne jedna. Veď práve ona, jedna a tá istá je prítomná vo všetkých akcidentálnych statočnostiach, ale zároveň je odlišná od každej z nich (akcidentálnymi nazývam statočnosti jednotlivých osôb). Keby bola s nimi totožná, teda "mnohá", všetky akcidentálne statočnosti by splynuli do jednej, lebo z rovnosti

$$St_K = \text{Sokratova } St, \quad St_K = \text{Platónova } St, \quad \dots \text{ atď.}$$

vyplýva, že Sokratova $St =$ Platónova $St =$ Prokopova $St = \dots$ atď., čo protirečí vašej koncepcii. Lenže ak tieto rovnosti neplatia, čo nás oprávňuje tvrdiť, že je mnohá, resp. v akom inom zmysle je mnohá? Na druhej strane ak St_K je v každej akcidentálnej

statočnosti niečo iné, nemáme právo tvrdiť, že *tá istá* St_K je mč každej akcidentálnej statočnosti.

Na moju otázku, s ktorým individuom, akcidentom alebo elementárnym agregátom splynie mč v stave K, ste priamo neodpovedali, ale z vašej odpovede súdim, že s akcidentom. Je to tak?

Vaše výrazy (1) a (2) nepoukazujú na rozdiel, na ktorý som sa pýtal, pretože (1) sa nevzťahuje na vlastnosť. Svoju otázku by som teraz mohol formulovať takto: čo nám zostane z vlastnosti V, ktorú uvádzate v (2), keď z nej odstránime St_K ? Iba *nějaké takové x, které*, čo nemôžem pokladať za zložku vlastnosti. Nie je mi jasná ani funkcia premennej x v (2), ani rola výrazu “nějaké”. Je to kvantifikátor? Navyše (2) charakterizujete jednak ako výraz pre vlastnosť, jednak ako neurčitú deskripciu. Čo si mám z toho vybrať? Napokon ešte otázku: čím sa líši vlastnosť V v (2) od vlastnosti byť statočný?

Možno mi to bude jasnejšie, keď trochu vniknem do vášho chápania vlastností. Myslím, že nadišiel čas venovať pozornosť akcidentom a vlastnostiam a potom sa vrátiť k otvoreným problémom. O akcidentoch ste sa už zmienili v 7. replike. Chcete k tomu najprv niečo dodať, alebo mám začať otázkami k textu v 7. replike?

(15) SOUSEDÍK S.: Především k otázce individuality: je to mč individua (tj. substance nebo akcidentu), která je s tímto individuem reálně totožná, ale liší se od něho dispoziční distinkcí. Je-li tomu tak, znamená to (srov. repliku 5), že má individualita schopnost stát se zvláštním předmětem rozumu. Úkon rozumu se však v tomto případě nemůže zakládat na abstrakci. A tak tedy individualita může být určitým způsobem poznána, ale na rozdíl od všech ostatních metafyzických částí, s nimiž je v individuu přítomna, nemůže se nikdy vyskytnout ve stavu A. Pokud jde o mč od individuality odlišné, tvrdím, že může být táž mč ve stavu K a ve stavu A zároveň. Proč tomu tak může být pokusil jsem se vysvětlit v replice 12.

K problematice entity, která není ani jedna ani mnohá: Takovou entitu jsem nazval absolutním subjektem (zkráceně ABS). Vaše přesvědčení o absurditě myšlenky ABS vychází (jak je zřejmě patrné z vašeho příkladu bdícího a spícího Sokrata) z předpokladu, že je ABS jsoucno. To není správný předpoklad. Vzal jste v předchozím bez připomínek na vědomí mé stanovisko, že jsoucna jsou ontologicky pouze dvojí, reálná a intencionální. ABS sám o sobě není ani reálný ani intencionální. Vyskytuje se pouze jako součást reálných a intencionálních jsoucen, sám o sobě (na rozdíl od Sokrata) však již jsoucnem není. Není-li jsoucnem, nemělo by nás překvapovat, že nemá “triviální” vlastnost, kterou jsoucna, ale právě jen ona, nutně mají, totiž pozitivní jednotu. K tomu malou termnologickou poznámku: jsoucno je latinsky “ens”. Termíny “entitas” a “realitas” bývalo označováno v pozdní scholastice cosi, co je - abych tak řekl - méně než jsoucno, ale více než nic. V duchu této terminologie lze říci, že je ABS entita. Dal jsem ten výraz v replice 14 nicméně raději do uvozovek, jejichž funkce je snad po tomto výkladu jasnější.

K vaší otázce, v jakém smyslu jsou Sókratova a Platónova statečnost ve stavu K mnohé, odpovídám: Jsou to dvě reálně odlišná individua. K vaší otázce, v jakém

smyslu jsou tato dvě individua jedno, odpovídám: zahrnují od svých individualit dispozičně odlišnou mě, která má schopnost být jako předmět rozumu jedna.

K otázce, se kterým individuem, akcidentem nebo elementárním agregátem “splyne” mě ve stavu K: Míníte-li slovem “splynout” být reálně identický, musím říci, že mě “splyne” ve stavu K s tím individuem, jehož je součástí. Takovým individuem může být nějaká substance nebo akcident, nikoli však elementární agregát, protože ten jako takový žádné mě nemá (tj. jsou v něm obsaženy jen mě substance a akcidentů, z nichž se skládá). Metafyzické části ve stavu K jsou sice reálně totožné (s některými fyzickými předměty, ale jsou od nich přesto “velice odlišné”: každá mě se totiž liší od fyzického předmětu, s nímž je reálně totožná, dispoziční distinkcí, díky níž se - na rozdíl od fyzického předmětu - může ocitnout ve stavu A.

Nejvýznamnější z otázek, které mi kladete, se týkají pojetí vlastnosti (resp. vztahu), které zastávám. Pokusím se odpovědět poněkud soustavnějším výkladem týkajícím se (prozatím) jenom vlastností substancí (tj. substancí a akcidentů). Příkladem takových vlastností je “člověk”, “statečný” (nikoli tedy “...je člověk” či “...je statečný”). Vlastnosti jsou intencionální jsoucna, jež se k individuím vztahují vztahem oslabené identity II (viz repliku 12). Pokud se nějaká vlastnost vztahuje k individuu uvedeným vztahem, budu říkat, že ono individuum tuto vlastnost “má”.

Individa mohou mít vlastnosti na základě svých vlastních mě (např. Sókratés, člověk; Sókratova statečnost, ctnost), ale i na základě mě individuí od sebe odlišných. Tak jmenovitě substance může mít vlastnosti substancí (na základě svých vlastních mě), ale i vlastnosti akcidentální (na základě mě svých akcidentů). Příkladem substancí vlastnosti je “člověk”, tj. “nějaké x, které má lidství ve stavu K”, příkladem akcidentální vlastnosti je “statečný”, tj. “nějaké x, které je modifikováno nějakým od sebe odlišným y, které má mě statečnost”. Charakterizoval jsem takto pojaté vlastnosti neužívaným (pokud vím) termínem “neurčité deskripce”. Chtěl jsem tím naznačit, co vlastnosti jsou, srovnají-li se s všeobecně známými určitými deskripcemi.

Jaké má ta která individuální substance vlastnosti, závisí na tom, jaké má ona sama nebo její akcidenty mě. Zjistit to je věcí empirického bádání. Předpokládejme se starými autory, že má jednotlivá substance, např. Sókrates, tyto substancí vlastnosti:

1) substance	
2) substance: tělesná	(dohromady: těleso)
3) substance: tělesná: živá	(dohromady: život)
4) substance: tělesná: živá: smyslová	(dohromady: živočich)
5) substance: tělesná: živá: smyslová: rozumová	(člověk)

Sókratés: substance: tělesná: živá: smyslová: rozumová: Sókratovství

Táž jednotlivá substance může mít na základě svých akcidentů i různé vlastnosti akcidentální (disponovaný, ctnostný, statečný), které by bylo možno sestavit do podobného seznamu.

Ze seznamu Sókratových substanciálních vlastností je patrné, že některé vlastnosti zde uvedené jsou vymezované (substance může být např. tělesná nebo duševní, tělesná substance může být dále živá nebo neživá atd.), jiné jsou vymezující (tělesný, živý). Jedna vlastnost v seznamu je pouze vymezovaná (substance). Některé vlastnosti jsou ve vztahu k některým vymezující, ve vztahu k jiným vymezované (např. živý). Jedna vlastnost je vůči libovolné jiné pouze vymezující (rozumový). Taková vždy vymezující vlastnost může být ovšem i sama vymezena, nikoli však již vlastností, nýbrž individualitou. To vše platí nejen v uvedeném příkladu, nýbrž obecně. Je-li tomu tak platí tato tvrzení:

I. Má-li x vlastnost vymezující, plyne z toho, že má i vlastnost vymezenou. Příklad: Je-li x tělesné, je x substance. Je-li modré, je barevné.

II. Má-li x vlastnost vymezenou, plyne z toho, že má i nějakou vlastnost vymezující. Příklad: Je-li x substance, je tělesná nebo netělesná. Je-li x barevné, je modré nebo červené nebo ...

III. Má-li x vymezenou vlastnost na základě svých vlastních $mč$, plyne z toho, že má vždy pouze jednu z vlastností, které ji mohou bezprostředně vymezovat. Je nutné, že je-li x např. substance, je buď tělesná anebo netělesná.

IV. Má-li x vymezovanou vlastnost na základě $mč$ nějakého od sebe odlišného y , může mít zároveň i více vlastností, které mohou onu vymezovanou vlastnost bezprostředně vymezovat (okurka může být sladkokyselá, kov šedomodrý ap.).

Uvedená tvrzení pomohou snad objasnit, že (a v jakém smyslu) jsou metafyzické části součástmi vlastností, které toto individuum má. Slovem "lidství" nebo "živočišnost" označujeme určitou metafyzickou část individua s vyloučením všech ostatních, které jsou s ní v tomto individuu reálně totožné. Slovem "člověk" nebo "živočich" rozumíme naproti tomu touž část, ale bez onoho vyloučení, tj. pojatou jako reprezentanta celé první substance (či přesněji: prvních substancí). Vlastnost tedy vyjadřuje neurčitě celek, a to pomocí jeho určité metafyzické části.

Nyní se ještě pokusím odpovědět na vaši otázku, co nám zbude z vlastnosti V , když z ní odstraníme ono " $mč$ ve stavu K ". Zbude nám z ní "nějaké x ", tj. "nějaké individuum". Sokrates je nějaké individuum, jeho statečnost (podle mého mínění) též.

Výraz "nějaké individuum" označuje zřejmě všechny metafyzické vlastnosti nějakého neurčitého individua, reprezentované jeho (nějakou) individualitou.

Část nelze predikovat o celku, nelze říci "Sókrates je lidství". Predikovat můžeme pouze jedním způsobem poznáný *celek o celku* jiným způsobem poznáném. Mezi vlastností a tím, co ji má, je vztah oslabené identity II.

(16) CMOREJ, P.: Vaše delenie súcién na reálne a intencionálne som síce vzal na vedomie, ale diskusiu o ňom som odložil na príhodnejšiu chvíľu, pretože zatiaľ mám isté nejasnosti týkajúce sa vášho chápania intencionálnych entít. Ak vám dobre rozumiem, tak podľa vás okrem reálnych a intencionálnych entít existujú aj entity, ktoré nie sú súcna. Medzi ne patrí i váš ABS. Aké iné entity by ste zaradili medzi nesúcna a ako by ste charakterizovali entity, ktoré nie sú súcna? Je kategória nesúcién

vôbec ontologickou kategóriou? Na druhej strane nemyslíte, že aj vaše nesúcna sa môžu stať predmetom našich intencionálnych aktov?

Pod splynutím mč v stave K som naozaj rozumel stotožnenie mč s individuom, akcidentom alebo elementárnym agregátom. Vy v tejto súvislosti, ale aj na iných miestach hovoríte o *reálnej* identite, nie som si však istý, čo pod tým rozumiете. Je to identita v zmysle určenom Leibnizom či identita, ktorú ste v 4. replike nazvali silnou? Je *silná* identita to isté ako Leibnizova? Znovu musím konštatovať – hoci v trochu inej súvislosti – že zatiaľ nechápem, ako môže mč v tom či onom stave splynúť (stotožniť sa v Leibnizovom zmysle) s nejakým fyzickým individuom bez straty identity. Veď v takom prípade by sa mč stala fyzickým predmetom a metafyzické časti ste charakterizovali ako časti, ktoré “jsou ... velice odlišné od částí fyzických”, teda aj od fyzických entít. Alebo po tomto splynutí mč prestáva existovať?

Vlastnosti (individuí) charakterizujete ako *intencionálne* súcna slabo identické s individuami, ktorým prislúchajú. Zmienili ste sa už o intencionálnych vlastnostiach aj o entitách, “které existují pouze intencionálně” (v 13. replike). Žiaľ, na pochopenie vášho chápania intencionálnosti mi to nestačí. Ak mám pochopiť vaše vymedzenie vlastností, mal by som hlbšie preniknúť do vášho chápania intencionálnosti. Začnem niekoľkými otázkami. Slovom “intencionálne” označujete “věci, jejichž existence závisí (alespoň po určité stránce) na tom, že jsou skutečným (nejen možným) předmětem rozumu” (5. replika). Mám tomu rozumieť tak, že ak nie sú predmetom nejakého – alebo nijakého – rozumu, tak nejestvujú? Nie sú tieto entity v prvom rade výtvorom a až potom predmetom nejakého rozumu? Akého rozumu? Rozumu nejakého človeka alebo ktorejkoľvek rozumnej bytosti (vrátane božskej)? Predmetom rozumu môžu byť aj reálne predmety. Mám tomu rozumieť tak, že ako predmety rozumu sa reálne predmety stávajú intencionálnymi entitami alebo sú reálne aj intencionálne? Posledná otázka: intencionálne entity sú prívátne mentálne entity alebo majú nadindividuálny, intersubjektívne prístupný charakter?

(16) SOUSEDÍK, S.: “Rozumem nazývám poznávací schopnost, která je s to poznávat mč individua distinktně” (5. replika). Rozum majú lidé a další bytosti existující v našem nebo alespoň v nějakém jiném možném světě.

K vašej otázke, jsou-li mč nejprve výtvory a pak teprve předměty rozumu: Zkoumání činnosti rozumu přivedlo Aristotela a jeho stoupence k přesvědčení, že tato poznávací schopnost vyvíjí dvě odlišné činnosti, že 1) pouze odlišitelné mč individua rozliší (tj. nahradí pouze dispoziční distinkci distinkcí intencionální) jednak takto rozlišené části pozná. S ohledem na to, kterou z uvedených činností rozum vyvíjí, říká se tomu, co jsem dosud nazýval souhrnně “rozum”, jednou “rozum činný” (=intellectus agens), jednou “rozum trpný” (=intellectus possibilis). Mč jsou podle této nauky přítomny v individuu svým způsobem nezávisle na činnosti rozumu (viz repl. 5). Výtvorem rozumu jsou však intencionální vlastnosti (viz repl. 13), které mč získávají na základě své aktuální poznanosti trpným rozumem. Z intencionálních vlastností jsem se v předchozím zmínil o abstraktnosti, obecnosti, vymezenosti, schopnosti vymezovat a intencionální existenci. K intencionálním vlastnostem náleží však ještě další, např. rod, druh, diference aj. Intencionální vlastnosti (středověcí

logikové jim říkali “*secundae intentiones*”) lze predikovat o mě ve stavu abstraktnosti, nikoli o mě ve stavu konkrétnosti (plyne z repliky 13).

Pokud vycházíte z předpokladu, ke kterému jste se přihlásil v diskusi s P. Tichým, že je totiž mezi tzv. abstraktními a reálnými předměty “propastný” rozdíl, pak ovšem žádný *intellectus agens* nepotřebujete. Máte místo něj dualistickou ontologii. Dávám prozatím stále přednost předpokladu činného rozumu. Umožňuje mi to zastávat ontologii, která uznává v poslední instanci pouze reálná jsoouca: intencionální jsoouca jsou totiž geneticky reálná, jak je snad z toho, co jsem již vyložil, dostatek patrné.

Nyní k problematice identity. Individua lze charakterizovat jako totožná z různých hledisek. Jsou-li oborem proměnnosti x, y individua, pak

1) x je silně identické s y právě tehdy, mají-li x, y společné všechny metafyzické části.

2) x je specificky identické s y právě tehdy, mají-li x, y společné všechny pravé mě (pravými mě rozumím všechny mimo individuality).

3) x je genericky identické s y právě tehdy, mají-li x, y společné všechny pravé mě mimo tu, která je vymezovaná pouze individualitou.

4) Každá pravá mě individua x je ve stavu konkrétnosti reálně identická (“splyvá”) s individuem x právě tehdy, liší-li se od individua pouze tím, že může být distinktním předmětem rozumu.

Upozorňuji na zvláštní vlastnost “moci být distinktním předmětem rozumu”, o níž je řeč v bodu 4). Tato vlastnost totiž buduje most přes - jak se mi stále zdá - pouze domnělou “propast”, kterou vidíte mezi reálnými (zejména empirickými) a tzv. abstraktními předměty. Tato vlastnost není intencionální a přece jí v realitě nic *skutečného* neodpovídá (odpovídá jí nikoli skutečnost, nýbrž pouhá *možnost* být určitým způsobem poznána). Pokud se tato možnost stane skutečností, nic se v reálném světě nezmění, protože mě může existovat distinktně pouze jako předmět rozumu, tedy intencionálně. Takto vzniklá intencionální entita má samozřejmě intersubjektivně přístupný charakter a postihujeme jí svým způsobem samotnou realitu. Averroes to vyjádřil šťastnou formulí, kterou po něm staří autoři často opakovali: *Abstrahentium non est mendacium*.

K problematice absolutního subjektu (= ABS): ABS není jsoouco. Jsoouco (reálné nebo intencionální) se nemůže stát, pokud zůstává tím, čím je, reálně identickým (nemůže “splynout”) s mnohými. ABS není jsoouco, vyskytuje se pouze jako vnitřní princip reálných a intencionálních jsooucn.

Ontologie se nezabývá pouze otázkou, co existuje, nýbrž i otázkou díky čemu existuje, co existuje, čili otázkou po principech jsooucího. Aristoteles tím slovem míní i vnitřní principy (“složky”) jsooucn, které samy o sobě již jsooucný nejsou. K nim náleží podle aristotelské tradice i ABS. Jiné takové vnitřní principy jsoouca, které samy o sobě již jsooucný nejsou, jsou např. první látka, substanciální forma, subsistence, akt bytí a jiné podobné věci, o nichž se podrobně jedná v aristotelsky zaměřených dílech o “první filosofii” (jak se kdysi ontologii říkávalo).

Není-li ABS jsoouco, nýbrž jen jeho vnitřní princip, jakou hraje úlohu? Odpovídám: Vlivem ABSu jsou jsoouca specificky (resp. genericky) identická. Je-li

tomu tak, je ABS principem identity co do té či oné mč. Je tedy principem identity specifické a generické. Princip takové identity může být (bez ztráty své vlastní totožnosti) přítomen v mnohých reálných i intencionálních jsoucnech. Protože není jsoucne, není jeden pozitivně, nýbrž pouze negativně.

Nakonec ještě k otázce intencionálních jsoucen:

Některá jsoucna existují pouze reálně, např. ten a ten kámen.

Některá jsoucna existují po určité stránce reálně a zároveň po jiné stránce intencionálně. Stane-li se např. uvedený kámen předmětem rozumu, existuje nadále reálně, jakožto předmět existuje však nadto i intencionálně (je totiž co do svého vztahu k rozumu na rozumu závislý).

Některá jsoucna existují pouze intencionálně, obsahují však součást, která může existovat i reálně. Příkladem jsou mč individua ve stavu abstraktnosti. Každá taková mč je složená 1) z ABS, jenž může existovat i reálně (tak, že “splyne” s individuem) a 2) z intencionálních vlastností (viz repliku 13), která ABS za těchto okolností provázejí (např. obecnost, intencionální existence atd.).

Některá jsoucna existují pouze intencionálně a neobsahují nic, co by mohlo existovat reálně, to jsou např. některé intencionální vlastnosti provázející ABS obsažené v mč ve stavu abstraktnosti.

(17) CMOREJ, P.: Rozum charakterizujete ako poznávaciu schopnosť, teda ako určitú vlastnosť v bežnom zmysle slova. Nie som si však istý, či také chápanie rozumu je v súlade s vašim zámerom a s vašou koncepciou vlastností. Vlastností predsa nie sú entity, ktoré “vyvíji” nejaké činnosti.

Pôvodne ste vlastnosti (individuí) vymedzili ako “intencionální jsoucna” slabo identické s individuami, ktorým prislúchajú (15. replika), z čoho som usúdil, že každá vlastnosť individua je intencionálna entita, ale v predchádzajúcej replike sa na niekoľkých miestach spomínajú “intencionálne vlastnosti”, čo vzbudzuje dojem, akoby popri nich existovali aj nejaké neintencionálne vlastnosti (inak by bol prívlastok “intencionálne” redundantný). Je to tak alebo adjektívum “intencionálne” tu používate iba na zdôraznenie intencionálnej povahy vlastností? V 13. replike ste v opozícii proti intencionálnym vlastnostiam uviedli aj vlastnosti, ktoré ste nazvali “obyčajnými”, čo tiež podporuje domnienku, že podľa vás existujú aj neintencionálne vlastnosti individuí, a v poslednej replike ste ako neintencionálnu uviedli vlastnosť mč byť dištinktívnym predmetom rozumu. Alebo individua nemôžu byť takým predmetom rozumu?

Slovo “intencionálne” ste zaviedli na označenie vecí, ktorých existencia závisí (aspoň “po určité stránce”) “na tom, že jsou skutečným (nejen možným) předmětem rozumu” (5. replika). Rozumel som tomu tak, že tieto “veci” jestvujú iba ako predmet rozumu, teda vtedy, keď sú na ne zamerané intencionálne akty nejakej rozumnej bytosti. To znamená, že ak vlastnosti sú intencionálne entity, tak jestvujú iba vtedy, keď sú predmetom intencionálnych aktov nejakého rozumu. Alebo sa mýlim? Ako to mám zladit' s vašim tvrdením (15. replika), že to, aké “má ta ktorá individuální substance vlastnosti, závisí na tom, jaké má ona sama nebo její akcidenty mč”, a že

“zjistit to je věc empirického bádání”. Na druhej strane nie je mi jasné, prečo medzi intencionálne súcna nezaraďujete vnútorné princípy, akým je ABS, prvá látka, substancálna forma a pod. – sú to predsa entity, ktoré môžu byť predmetom nášho rozumu, o čom svedčia aj vaše úvahy. Predpokladám, že intencionálne entity sú súcna. Alebo existujú aj intencionálne entity, ktoré nie sú súcna?

Na moju otázku, či intencionálne entity sú privátne mentálne entity, ste priamo neodpovedali, ale na jednom mieste ste o intencionálnych vlastnostiach povedali, že sú výtvorom rozumu, a na inom mieste o jednej intencionálnej entite konštatujete, že má intersubjektívne prístupný charakter. Domnievam sa, že mentálne entity tento charakter nemajú, lebo sú bezprostredne prístupné iba človeku, ktorý ich prežíva alebo myslí. Ostatným ľuďom sú prístupné iba sprostredkovane, napríklad cez jazyk alebo naše telesné prejavy.

Isté problémy mám aj s vašim chápaním identity či skôr identít. Vaše používanie termínu “identita” v našom dialógu ma dosť mýlilo, pretože ho používate inak ako súčasná logika. Nevieam, ktorá z vašich identít je logická, resp. ktorá – a či niektorá – zahŕňa logickú identitu. Platí, že ak x je silne (špecificky, genericky) identické s y , tak x je to isté individuuum ako y ? Túto otázku možno položiť aj takto: môžu byť silne (špecificky, genericky) identické dve numericky rôzne individuá? Opak by bolo treba dokázať. S reálnou identitou mám navyše aj isté filozofické problémy, ktorých sme sa už trochu dotkli. Myslím, že by bolo dobré vyjasniť vzťah vašich identít k logickej (či k logickým, pretože by sa mala odlišiť identita individuí od identít medzi entitami iných kategórií), a ak vo vašej koncepcii logická identita chýba, bolo by ju treba zaviesť. Jej význam pre filozofické úvahy pregnantne vystihuje Quinov slogan *Niet entity bez identity*.

Tvrdíte, že individuá “lze charakterizovat jako totožná z různých hledisek”. Nejde tu skôr o rôzne druhy podobnosti medzi individuami? Ak a , b sú nejaké entity, tak buď $a = b$ alebo $a \neq b$, nikdy však jedno aj druhé (odhliadam od možnej kategoriálnej odlišnosti medzi entitami). Na druhej strane, ak vám dobre rozumiem, tak a môže byť totožné s b z jedného hľadiska a rôzne od b z iného hľadiska. Mám dojem, že tu nejde o totožnosť individuí, ale skôr o totožnosť vlastností, ktoré im prislúchajú, alebo entít, ktoré sú k nim v určitom vzťahu. Napríklad ak a , b sú dve rôzne individuá a V_1, \dots, V_n ich spoločné vlastnosti, tak niekedy hovoríme, že a , b sú totožné so zreteľom na vlastnosti V_1, \dots, V_n , hoci totožné nie sú individuá a , b , ale ich vlastnosti V_1, \dots, V_n , a to v tom zmysle, že vlastnosť V_i individuá a je totožná s vlastnosťou V_i individuá b . Individuá sú tu len podobné.

(17) SOUSEDÍK, S.: Rozum považuji za poznávací schopnost a poznávací schopnosti jsou podle mého mínění akcidenty. Vezměme zrak! Že je zraková schopnost akcidentem, tomu nasvědčuje to, že jej mohou mít, ale mohou jej i pozbýt, aniž bych přestal být identickou substancí. Činnost, kterou zraková schopnost vyvíjí se nazývá vidění. Vidění je rovněž akcident, jehož bezprostředním nositelem je zraková schopnost a jejím prostřednictvím já sám, tato substance. Můj zrak a moje vidění jsou tedy dva reálně existující akcidenty, které jsou přímo kognitivně dostupné pouze tomu, kdo je má: jsou to tedy “privátní mentální entity”. Tyto mentální entity jsou však svou

povahou zaměřeny k něčemu, co není privátní mentální entitou, totiž k viděnému, intersubjektivně dostupnému předmětu.

S rozumem je tomu obdobně. Petrův rozum je jeho individuální, reálně existující akcident. Činnost rozumu, totiž rozumové poznání, je rovněž akcidentem. Rozum i jeho činnost jsou privátní, mentální entity. Privátní mentální entitou však již není jejich předmět, totiž (např.) mč ve stavu A. – Představte si, že existuje individuum x, které má metafyzickou část F ve stavu K a že dále existují dvě rozumem nadaná individua, Petr a Jan. Poznává-li Petr svým rozumem F a poznává-li i Jan svým rozumem F, pak poznávají oba nezprostředkovaně *totéž*, a jejich poznání je co do svého předmětu intersubjektivní. A na tom nic nemění to, že toto "*totéž*", totiž F ve stavu A, existuje jen pokud Petr nebo Jan vyvíjejí příslušnou rozumovou činnost. Tato činnost nevytváří přece svůj předmět libovolně, nýbrž na základě mč F ve stavu K, na niž narazila v individuu x! Pokud Petr nebo Jan přílišnou rozumovou činnost nevyvíjejí, existuje F pouze ve stavu K, tj. "splývá" s individuem x. – Co tu říkám o metafyzických částech, platí mutatis mutandis i o vlastnostech.

K vaší otázce stran povahy vlastnosti: Všechny vlastnosti jsou (stejně jako mč ve stavu A) intencionální jsoucna. Mezi vlastnostmi můžeme nicméně rozlišit: 1) vlastnosti obyčejné (staří autoři jim říkali primae intentiones), tj. takové, které věci mají tak jak jsou samy o sobě. Příklady: kulatý, statečný. 2) Vlastnosti intencionální, které věci mají pouze díky tomu, že jsou určitým způsobem poznány (podle starých autorů: secundae intentiones). Příklady: předmět, spatřený, abstraktní, obecný, evidentní. Vlastnost "spatřený" náleží např. Petrovi jen díky tomu, že Jan vyvíjí činnost zvanou "vidění".

K vaší otázce stran empirických předpokladů, na jejichž základě poznáváme, jaké má individuum vlastnosti: Pomocí smyslů poznáváme individua, aniž bychom byli s to rozlišovat jejich mč (resp. jejich vlastnosti). To dokáže pouze rozumové poznání, jež je však v duchu aristotelismu závislé na smyslovém (je "geneticky empirické"). Rozvinutím této základní teze lze dospět k odpovědi na vaši otázku, proč je k zjištění vlastností některých jsoucna třeba empirického zkoumání. K tomu poznamenávám předběžně jen tolik, že pokrokem empirického poznání nedochází k tomu, že by se naše pojmy v nějakém smyly "vyvíjely". Dochází ovšem k tomu, že některým věcem začneme připisovat vlastnosti, o nichž jsme dříve nevěděli, že je mají, přestaneme jim připisovat vlastnosti, které jsme jim dříve připisovali omylem ap.

K vaší otázce, proč mezi intencionální jsoucna neřadím i ABS, když je přece předmětem našich úvah: Soudím, že se ABS může vyskytovat výlučně jen jako součást mč, a to buď mč ve stavu K (zde má ABS bytí reálné) anebo mč ve stavu A (zde má ABS bytí intencionální). Abstrahuji-li od reálné i intencionální existence, již je ABS v obou těchto případech provázen, ale zároveň i od každé další evidence, kterou ABS posledně jmenovanou abstrakcí získává, postihují ABS jako takový.

A konečně k problematice identity: Nejsm si zcela jist, zda správně chápu, co míníte výrazem "logická identita". Prosim vás o krátké objasnění, na jehož základě pak zaujmu stanovisko k vašim poznámkám.

(18) CMOREJ, P.: K vašej charakteristike rozumu a jeho činnosti ako istých akcidentov sa budem môcť vyjadriť až po podrobnejšej diskusii o vašom chápaní akcidentov, do ktorej by sme sa mali pustiť čo nevidieť, lebo nás sprevádzajú počas celého dialógu.

Ďalej tvrdíte, že všetky vlastnosti sú intencionálne entity, čomu celkom nerozumiem, lebo vlastnosť môcť byť dištinktívnym predmetom rozumu ste označili za neintencionálnu. Tvrdenie, že obyčajné vlastnosti sú také, "které věci mají tak jak jsou samy o sobě", mi neladí s vašim výrokom, že existencia intencionálnych entít závisí "na tom, že jsou skutečným (nejen možným) předmětem rozumu". Mýlil som sa, keď som predpokladal, že intencionálne entity (teda aj vlastnosti) jestvujú podľa vás *iba vtedy*, keď sú predmetom intencionálnych aktov nejakého rozumu? Ako môže byť guľatosť (myslím vlastnosť byť guľatý) intencionálnou entitou, keď vec ju má "tak jak [je sama] o sobě", teda aj vtedy, keď nie je predmetom intencionálnych aktov nejakého rozumu?

Pod logickou identitou rozumiem reláciu, v ktorej je každá entita iba k sebe samej a k ničomu inému. Platí, že $x = y$ práve vtedy, keď každá vlastnosť, ktorá prislúcha entite x , prislúcha aj entite y a naopak (Leibniz). Poznamenávam, že vlastnosť sa tu chápe veľmi široko. Dve numericky odlišné entity sú vždy rôzne, aj keď inak sú si navlas podobné. Medzi entitami tej istej kategórie existuje iba jedna relácia logickej identity – je to množina všetkých usporiadaných dvojíc $\langle e, e \rangle$, kde e je ľubovoľná entita uvažovanej kategórie. Vy rozlišujete silnú, špecifickú, generickú a reálnu identitu medzi individuami. Je niektorá z nich logická identita alebo zahŕňa logickú identitu, čiže platí, že ak x je identické s y v silnom, špecifickom, ... zmysle, tak $x = y$? Aké sú vzájomné väzby medzi vašimi identitami (individuí)? Platí, že ak x je identické s y v jednom zmysle, tak je s ním identické aj v niektorom inom zmysle, prípadne v každom inom zmysle? Môžu byť silne (špecificky, genericky, reálne) identické individuá numericky rôzne, teda aspoň dve?

(18) SOUSEDÍK, S.: Něco z toho, co říkáte, se – jak se mi zdá – zakládá na terminologickém nedorozumění. Rozlišujte, prosím, spolu se mnou mezi významy dvou (pro svou podobnost mnou ne příliš šťastně vymyšlených) termínů:

A) být intencionální entitou (=intencionálním jsoucnem)

B) být intencionální vlastností.

Tvrším, že každá vlastnosť bez výjimky je intencionálnym jsoucnem, ale ne každá vlastnosť je intencionálna vlastnosť (vedľa intencionálnych vlastností jsou ještě i vlastnosti neintencionální čili "obyčejné"). Co znamená výraz A) a B) vysvětlil jsem v repl. 13.

Doufám, že tímto vysvetlením bude snad rozptýlena i vaše pochybnosť o správnosti mého tvrzení, že obyčejné vlastnosti jsou ty, "které mají věci samy o sobě". Co znamená "mít nějakou vlastnost" vyložil jsem v repl. 15, odstavec pátý.

Potvrzují, že jste mi správně porozuměl, když předpokládáte, že intencionální entity (a tedy i vlastnosti) existují podle mne pouze tehdy, jsou-li předmětem intencionálních aktů nejakého rozumu.

Individuální akcidenty (např. kulatost tohoto kousku vosku) jsou v pojetí, které zastávám, reálná jsoucna, která lze v některých případech (jako např. v právě uvedeném) dokonce vnímat smysly. Vlastnosti (např. být kulatý“) jsou naproti tomu intencionální jsoucna, která za žádných okolností smysly vnímat nelze. Vaše opačné přesvědčení je z mého hlediska kategoriální omyl. O těch věcech jsme již mluvili, ale v tom, abychom je mohli definitivně odložit jako objasněné, vám asi brání vaše (dosud mi blíže neznámé) potíže s pojmem akcidentu.

K problematice identity: Silná identita, jak jsem ji definoval, je vztah mezi individui. Leibnizova "identita" je vztah nejen mezi individui, ale i mezi elementárními agregáty. Pro svou osobu považují Leibnizovu definici za nedostatečnou, protože nebere v úvahu, že je možná větší počet individuí, která mají všechny vlastnosti společné. Taková individua se liší pouze individualitou, což je nepravá metafyzická část (viz repl. 18), která se nemůže vyskytovat ve stavu A (viz repl. 14) a nemůže být tudíž částí žádné vlastnosti (viz repl. 15).

Upozorňujete (v 17), že to, čemu říkám specifická (event. generická) identita je ve skutečnosti pouhá podobnost. Nemám námitek proti takové terminologii, zdá se mi pouze málo diferencovaná. Aristotelská tradice mluví o podobnosti pouze v souvislosti s elementárními agregáty, kdežto jde-li o individua, mluví o specifické (event. generické) identitě. Je to bližší přirozenému jazyku. Kdybychom někomu řekli, že jsou si Olga a Marie podobné, protože Olga je člověk a Marie také, myslél by asi, že vedeme divné řeči. Řekneme-li ale, že jsou si podobné, protože jsou obě blondýnky, obě štíhlé ap., bude každý rozumět, co chceme říci. Barva vlasů, tvar těla atd., jsou ovšem akcidenty těch dívek. Toto bych mohl dále upřesňovat, ale nemyslím, že by to bylo s ohledem na to, oč v naší diskusi jde, užitečné. Chcete-li místo specifické a generické identity mluvit o podobnosti, nemám námitek.

K mým definicím různých typů identit mezi individui: Jsou-li individua silně identická, jsou identická i specificky a genericky, ale ne naopak.

(19) CMOREJ, P.: Ak každá vlastnosť je intencionálne súcno a každá neintencionálna vlastnosť je vlastnosť, tak každá neintencionálna vlastnosť je intencionálne súcno. Mám tomu rozumieť tak, že niektoré intencionálne súcna (neintencionálne vlastnosti) nie sú intencionálne? Nebolo by vhodnejšie vymyslieť menej zavádzajúcu terminológiu?

Netvrdil som, že vlastnosti vnímame zmyslami. Byť predmetom intencionálnych aktov predsa neznamená byť vnímaný. Na predmet týchto aktov môžeme myslieť, spomínať, predstavovať si ho a pod. Z toho, čo ste v tejto súvislosti – ale zda aj inde – napísali, usudzujem, že vlastnosť byť guľatý podľa vás sice nevnímame, ale akcident guľatosti áno. Nemýlim sa? Predpokladám však, že pripúšťate aj akcidenty, ktoré nie sú zmyslovo vnímateľné, napríklad rozum alebo videnie. Súhlasíte?

Z hľadiska teórie typov existuje toľko identít, koľko typov objektov. Objekty rôznych typov nie sú totiž zmysluplne porovnateľné. Výrok tvaru " $a = b$ " a jeho negácia sú zmysluplné iba vtedy, keď " a ", " b " označujú entity toho istého typu. Na to by sme nemali zabúdať, keď sa v súvislosti s Leibnizovým vymedzením identity hovorí o "všetkých vlastnostiach" (prislúchajúcich objektu a totožnému s b), pretože

ide len o všetky vlastnosti, ktoré prislúchajú alebo môžu prislúchať ktorejkoľvek entite uvažovaného typu. Ďalší problém alebo azda celý balík problémov sa skrýva za výrazom "vlastnosť". Chápanie vlastností v logike je veľmi široké: každému jednoargumentovému predikátu, ktorý nevedie k sporu, zodpovedá nejaká vlastnosť (táto formulácia nie je celkom presná, ale v danom kontexte hádam postačujúca), čo nevyklučuje existenciu vlastností, ktoré nemajú v jazyku nijaký korelát. Vaše chápanie vlastnosti je omnoho užie (Leibnizovo bližšie nepoznám, ale predpokladám, že je širšie než vaše). Mohli by ste na ilustráciu vášho chápania identity uviesť príklad *dvoch*, prípadne viacerých individuí, ktoré majú všetky vlastnosti spoločné? V tejto súvislosti mi na um prichádza aj otázka, akú rolu tu zohrávajú akcidenty. Predpokladám, že ak individuum $a \neq$ individuum b , tak každý akcident individua a je odlišný od každého akcidentu individua b .

Nemyslím si, že by terminológia, v ktorej sa používa termín "podobnosť", musela byť menej diferencovaná. Aj podobnosti sa dajú odlišiť pomocou rôznych prívlastkov a navyše sa mi zdajú prístupnejšie diferenciacii než totožnosť v striktnom zmysle slova (v ktorej je daná entita iba sama so sebou). Ste si istý, že používanie termínu "špecifická identita" je bližšie prirodzenému jazyku?

(19) SOUSEDÍK, S.: Připouštím, že terminologie, kterou jsem si vymyslel, je v bodu, o němž mluvíte, matoucí, a tedy nevhodná. Nahradím ji proto, dovolíte-li, jinou. Říkejme místo dosavadního "obyčejná vlastnost" v dalším "vlastnost prvotní" a místo "intencionální vlastnost" "vlastnost druhotná".

Dále: zcela souhlasím s tím, že akcident kulatosti vnímáme, vlastnost "být kulatý" však smysly vnímat nelze. Správné je podle mého mínění i to, že některé akcidenty jsou smysly vnímatelné, jiné nikoli.

K vašemu výkladu o identitě nemám poznámek. Příkladem dvou individuí, která mají všechny vlastnosti společné, jsou dvě dokonale podobná tělesa A,B přítomná na zcela tomtéž místě (někteří staří autoři mě přesvědčili, že průnik čili "kompenetrace" těles neimplikuje spor). Tělesa A,B mají všechny akcidenty různé a všechny vlastnosti společné. – Dodatečně mě však při četbě vašich slov "všetky vlastnosti, které prislúchajú alebo môžu prislúchať" napadá, že se těleso A liší od B vlastností "moci být na jiném místě než B". Počítáte-li i takovéto vlastnosti, pak musím připustit, že nedovedu uvést příklad individuí, které mají všechny vlastnosti společné.

K tomu, co píšete na závěr o podobnosti, nemám žádné poznámky. Ano, v hovorovém jazyku výraz "špecifická identita" vskutku neužíváme.

(20) CMOREJ, P.: Predpokladám, že hoci ste zmenili terminológiu, charakteristika vlastností ako intencionálnych súcién naďalej platí. Vlastnosť byť dištinktívnym predmetom rozumu ste pôvodne označili za neintencionálnu. Znamená to, že táto vlastnosť je prvotná, čiže obyčajná? Z povahy tejto vlastnosti usudzujem, že je to skôr druhotná vlastnosť – teda intencionálna podľa pôvodnej terminológie – lebo má túto vlastnosť ziskava "na základe své aktuální poznání trpným rozumem" (16. replika).

Ak telesá, o ktorých píšete, sú fyzické predmety (a zrejme sú, lebo sú to *individua*), tak nechápem, ako môžu zaujímať to isté miesto a dokonca mať všetky

akcidenty různé. Můžu mat' na tom istom mieste různé teploty? Můžu mat' odlišný tvar, hoci zaujímají to isté miesto? Nemali "staří autoři" na mysli ideálně telesá, které sú predmetom skúmania geometrie?

V 18. replike ste sa zmienili o *individuálnych* akcidentoch. Mám to chápať tak, že okrem individuálnych akcidentov existujú aj akcidenty iných kategórií? Ak áno, tak ako sa to dá zladit' s vaším tvrdením (9. replika, s. 444), že "v rámci empirického sveta jsou akcidenty reálně existující, fyzické předměty"? Skrýva sa za tým predpoklad, že akcidenty existujú aj mimo empirického sveta?

(20) SOUSEDÍK, S.:

1) Váš predpoklad, že zmena terminologie, kterou jsem navrhl, nemění žádné z mých tvrzení, je zcela správný.

2) Vlastnost "mít schopnost stát se distinktním předmětem rozumu" je vlastnost prvotní (dříve: obyčejná). Vlastnost "být distinktním předmětem rozumu" je vlastnost druhotná (dříve: intencionální). - Všechny vlastnosti jsou intencionální jsoucna, tedy i uvedené dvě. Nemyslím, že bych kdy tvrdil něco jiného.

3) Základní myšlenka důkazu teze, že je možná kompenetrace těles, je prostá, ale má některé předpoklady, o nichž jsme dosud nemluvili. Jedním z těchto předpokladů je, že některé vztahy (náleží mezi ně i distanční vztahy mezi tělesy) jsou sui generis akcidenty. Připustí-li se toto, lze připustit i to, že Bůh může anihilovat distanční vztah tělesa A k tělesu B, aniž by anihiloval od něj reálně odlišné vztahy tělesa A k dalším tělesům C, D, E atd. Dále pro všechna tělesa T a pro všechny akcidenty x, y platí, že jsou-li x, y akcidenty T, a jsou-li specificky totožné, jsou totožné i numericky (= silně).

Předpokládejme tedy, že máme dvě dokonale podobná tělesa A, B přítomná na dokonale témže místě. V tom případě je každý akcident tělesa A specificky (nikoli numericky čili silně!) totožný s nějakým akcidentem B a naopak. Platí zároveň, že žádný akcident A není numericky čili silně totožný s nějakým akcidentem B: Každý akcident tělesa A se totiž liší od libovolného akcidentu B přinejmenším tím, že je akcidentem A a nikoli B.

Co však, kdyby tělesa A a B nebyla dokonale podobná, nýbrž by se lišila jediným akcidentem, a to teplotou? V takovém případě by byla na tomtéž místě přítomna dvě tělesa se dvěma různými teplotami. A jakou teplotu, tážete se možná, by v takovém případě ukázal teploměr přiložený na těleso A (a tím zároveň i na těleso B)? Odpovím vám otázkou: Jakou teplotu by ukazoval teploměr vložený mezi dvě různě teplá tělesa C, D?

Naznačujete, že jsem si při studiu Tomáše Akvinského možná popletl fyzická tělesa s geometrickými. Nepopírám, že se občas pletu, ale ubezpečuji vás, že tomu tak v tomto případě není. Staří autoři řešili problém kompenetrace při komentování Aristotelovy Fyziky, ale podnět k filosoficky velmi zajímavému rozvinutí zde obsažené nauky jim skýtala theologie.

4) Jistě si vzpomenete, že Aristoteles rozeznává první a druhé substance. První substance jsou individua, druhé substance jsou zhruba řečeno, co já nazývám mě substance ve stavu A. Podobně lze rozlišit i mezi prvními a druhými akcidenty. První

akcidenty (např. Sokratova statečnost) jsou reálná jsoucna, druhé akcidenty (např. statečnost, ctnost) jsou mě prvních akcidentů ve stavu A.

Prof. Stanislav Sousedík
Slovenská 35
101 00 Praha 10

Pavel Cmorej
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
e-mail: organon@klemens.savba.sk